

A FANTASZTIKUM TÜKRE

子不語怪力亂神

A Mester nem szólt
sem természetellenes dolgokról
sem nagyerejűek tetteiről
sem zűrzavarról
sem szellemlényekről

Konfuciusz: Beszélgetések és mondások,
VII. 20.

ível pedig Konfuciusz nem szólt róluk, Kínában a fantasztikus törtérik mind valamiképpen rendhagyó, olykor lázadó irodalomnak számítottak. Kísértetek és démonok előidézte különös események, csodás feléledések, más világokban tett utazások, szerencsés vagy baljós jelekből támadt bonyodalmak, álomban megélt szerelmek, pokoljárások és pokolbéli szenvedések szájhagyományként és írott formában egyaránt Kína-szerte keringtek. Akadtak, akik lejegyezték, amit hallottak, akadtak, akik maguk is költöttek hasonló történeteket. Gyűjtemények sora őrizi a kínai fantasztikus elbeszéléseket, hagiográfiai művekbe is csodás epizódok ékelődnek, természetfeletti erők beavatkozásáról gyakran szólnak a taoista és buddhista szent iratok, a furcsa törtérik belekerültek a klasszikus regényekbe, a hagyományos kínai színjátéknak is kedvelt témái mind a mai napig.

A *Mester nem szólt...* címen – utalva a fenti idézetre – két gyűjteményt is ismer a kínai irodalomtörténet: az egyiket a 13. században, a Yuan- (mongol) dinasztia uralkodásának idején állították össze¹, a másik a 18. században keletkezett, és szerzője éppen mert tudomást szerzett róla, hogy valaki korábban már ezt a címet adta művének, a magáét más címen adta közre: nevezetesen Yuan Mei (1716–1798), a költő, író, kritikus, könyvgyűjtő, aki *Zi bu yu...* – *A Mester nem szólt...* címen írta meg fantasztikus törtérikait, de később *Új Qi Xie-re* keresztelte át, ezúttal nem Konfuciusz, hanem Zhuang-zi (Csuang-ce) egyik passzusára utalva. Yuan Mei, a fantasztikus novella Pu Songling (Pu Szung-ling) utáni legnagyobb alakja kiváló ismerője volt a szellemek és démonok természetének:

„Cai Weigong magszter gyakorta mondogatta:

– A kísértetek háromféle módon vetnek cselt az élőknek: előszörre csábítják, másodsorra útjukat állják, harmadszorra rémisztgetik.

Valaki rákérdezett:

¹ Lu Xun: *Zhongguo Xiaoshuo Shi Lue* (A kínai elbeszélési irodalom rövid története) in: *Lu Xun Quan Ji*, 8. Peking, 1957, Renmin Wenxue Chubanshe, 173. o.

– Hogyan történik ilyesmi?

Erre Cai a következőket mesélte:

– Az unokaifivérem, bizonyos Lü, aki Songjiangban túljutott az alsó fokú vizs-gákon és víg kedélyű ember volt, önmagát Nyílteszű Úrnak nevezte. Egy alkalom-mal a Mao-tó nyugati partján jártában, éppen esteledett, úgy tetszett neki, mint-ha kötéllel a kezében felvillant volna előtte egy festett arcú nőszemély, amint őt meglátta, rábámult, majd elrejtőzött egy fa alatt, a kötelét pedig a földre dobta. Lü odament, megnézte, szalmakötél volt, megszagolta, penetráns szaga volt, sejtette már, hogy olyan kísértettel van dolga, aki felakasztotta magát. A kötelet a ruhájába rejtette, és ment tovább. Az a nő előbújt a fa alól, elébe toppant, nem engedte tovább: ha balra tért volna ki, balra mozdult, ha jobbra, ő is jobbra. Lü úgy vélte, hogy ez az, amit úgy neveznek: kísértet falat rak, ment hát egyenesen előre. A kísértet türelmét vesztette, hosszút füttyentett, borzos, véres alakká vál-tozott, lábnyi hosszúra nyújtotta nyelvét, és Lü felé táncolt. „Te ugyanaz vagy, aki az imént festett szemöldökkel, púderos arccal próbált elcsábítani – kiáltott rá Lü –, aztán elébem ugrottál, utamat álltad, most pedig ilyen ronda alakban ijeszt-getsz. Mind a három csejt kipróbáltad, de én nem félek tőled, azt hiszem már sem-mit nem tehetsz ellenem. Tudod-e, hogy engem adott nevemen Nyílteszű Úrnak hívnak?” A kísértet akkor visszaválogzott eredeti alakjára, földre borult Lü előtt: „...Valóban kimerítettem minden átváltozó képességemet! Könyörgök, uram, sza-badíts meg!” Lü megkérdezte, miként szabadíthatná meg ő. „Szóljon rólam a vá-rosbéli könyörületes szívűeknek, készítsenek áldozati helyet, hívjanak buddhista szerzetest, zsolozsmázza el többször egymás után az Életbe vezető varázsígit, akkor új életre kelhetek”. „Magam is szertartásmester vagyok, tudom az Életbe vezető varázsígit, el is énekelem a kedvedért”. Azzal hangosan dalolta: ÍM, É SZÉLES VILÁGON TŰNJÖN TORLASZ, AKADÁLY, KÖZELEDJ, ÉLET, TÁVOZZÁL, HALÁL, AMIVÉ KELL, AZÁ VÁJ! TŰNJÖN MIND, AMI BŰBÁJ, SEBESEN HAZATALÁJ! A kísértet, amint hallgatta, hirtelen magába szállt, a földre borult hálálkodva, majd felpattant és elfutott. Később a helybéliek azt beszéltek, hogy azon a helyen azelőtt sose volt nyugalom, azóta, hogy a Nyílt-eszű Úr arra járt, ártó szellemek többé nem bukkantak elő.”²

A kínai irodalom nyolcvanas évek közepén támadt új hulláma – igen váratlanul – e haj-dani, javarészt klasszikus irodalmi nyelvű hagyományból is merített, amikor szakított az ötvenes évek óta szinte kötelező naturalista-realista írásmóddal.

Az persze nem nevezhető váratlannak, hogy a kínai írók a „kulturális forradalom” meg-rázkódtatásaiból ocsúdvá nemcsak a világirodalom addig Kínában tiltott irányzataiból

² Yuan Mei: Zi bu yu (A mester nem szölt...) 4. rész. Gui you san ji, guo ci guida nai qiong Idézi: Lü Runxiang: Tan hu shuo gui lu (Feljegyzések rókadémonokról és kísértetekről) Jiangsu Guji Chubanshe – Zhonghua Shu-ju (Hongkong), 1995. (2. kiadás) 3–4. o.

(szimbolizmusból és szürrealizmusból, mágikus realizmusból és posztmodernből, Kafkából és Borgesből) merítettek, hanem a saját klasszikus hagyományaikból is. Az sem, hogy a sematikus-realista stílust immár használhatatlannak érezték annak kifejezésére, ami e fiatal nemzedéket nyugtalanította. Pedig a realista világlátás és írásmód (ahogyan ez a fogalom Európában a XIX. századi nagyrealista regényre és elbeszélésre vonatkozik) valamikor a huszadik század első évtizedeiben nagyon is újnak számított, szinte revelációként újult meg általa a kínai irodalom. A XX. század eleji nagy kulturális megújhódással, tudományos és technikai haladással, modern eszmékkel együtt érkeztek el Kínába az európai regények és elbeszélések és velük együtt az irodalom messianisztikus hatalmába vetett hit, az önkifejezés mámore. És az immár nem fennkölt irodalmi stílusban, hanem köznyelven és a „tömegekhez” szóló irodalom a nagy francia és orosz regények példáját követve elsősorban a realizmust tekintette kifejezőeszközének. Mert sem a klasszikus kínai irodalom nagy regényei, sem pedig az elbeszélések és novellák – akár köznyelven, akár klasszikus irodalmi nyelven íródtak – ebben az értelemben nem nevezhetők realistának: e regényeknek és elbeszéléseknek szinte minden szála a fantasztikum és valóság között lebeg. Ez nemcsak a fantasztikus vagy csodás elemekre vonatkozik, [amelyekkel még Shi Naian (Si Naj-an) *Vízparti történetében* és Cao Xuejin–Gao E (Cao Hszüe-csin–Kao O) *Vörös szoba álma* című művében is találkozhatunk, nem is szólva a fantasztikus eseményekre épülő regényekről és elbeszélésekről], hanem az elbeszélés egész szerkezetére, látásmódjára. Ezért mondhatjuk, hogy a realizmus és a naturalizmus (a szociális problémák iránti érzékenységgel együtt) új és modern volt a huszadik század első felében a kínai irodalomban, klasszikus irodalmi nyelvről (*wenyan*) a modern beszélt nyelvre való áttéréssel együtt az új irodalom születését, az irodalmi alkotás gyökeres megújulását jelentette – akkor. Mivel pedig 1949-ig nem volt kijelölt és kötelező irodalmi kánon, a századelő európai (és japán) avantgárd irodalmi irányzatainak hatását szintén megtalálhatjuk a kibontakozó modern irodalomban. De a kínai klasszikus irodalom fantasztikus vonulatának folytatására alig akad példa. Talán Xu Dishan (Hszü Ti-san) elbeszéléseiben találhatjuk nyomát ennek a gondolati lebegésnek, némi sorsszerű sejtelmességnek (*Zhui gang lao zhu* – A szorgalmas hálózövögető pók)³. Elvéve akad tudatosan a klasszikus fantasztikus elbeszélés mintájára írott mű, mint például Xu Xu *Guilian* (Kísértetszerelem) című 1936-ban írott elbeszélése⁴. (A történet én-hőse a modern Sanghajban megismerkedik egy különös lánnyal, aki kísértetnek mondja magát. Mikor egymásba szeretnek, másnap hiába keresi a lányt, és csalódottságában eszméletét veszti. „*Mintha utat tévesztettem volna, körbe-körbe csak apró boltocskák a szűk utcán, de hihetetlen csend honolt, sehol egy ember, egyszer csak feltűnik egy alak, de csak villanásnyira. Halálos fáradtságot érzek, elerőtlenedem, tudom, hogy már a kísértetek birodalmába kerültem, de sehogyan sem találok semmiféle ösvényt, senki sem törődik velem. Éppen abban*

³ L.: Bonnie S. McDougall – Louie Kam: *The Literature of China in the Twentieth Century*, London, 1997. Hurst. 100–102. o.

⁴ Forrás: www.sinc.sunysb.edu/...guilian.htm

a pillanatban, amikor befordulnék a sarkon, hogy leüljek pihenni, meglátom őt. Azonnal megszólítom: „Te itt vagy?” – „Hiszen mondtam, hogy kísértet vagyok” – „Akkor...” – „Van itt egy út, amely az embervilágba vezet, csak menj, amerre látod az eget” – Maga után húz, és mintha sima földön járnánk, feljutunk az égbe, de közben egyetlen szót sem szól hozzám. Egyetlen perc alatt érzem a nedvességet és fázom, zihálva lélegzem, látom, hogy fekete fátyolhoz hasonló öltözéket visel. „Nem fázol?” – kérdem tőle. Mosolyog: „Én nem, de tudom, hogy te fázol, mivel ez a harmat, már elértünk az embervilágba.”)

1949 után az egymást követő kampányok többek között a démonokról és szellemekről szóló műveket is feketelistára számúzik, és Mao Ce-tungnak a yan'ani (jenani) irodalmi és művészeti konferencián 1942-ben elmondott beszéde jegyében sematikus-ideológikus szempontok szerinti írásmódot és stílust engedélyeznek csak. A kampányok sorban elnémitják az egyéni hangon megszólaló írókat.

A „kulturális forradalom” után ocsúdó kínai irodalom e kötelezően előírt sablonoktól igyekszik szabadulni, és sokféle irányba tekint. Meghatározó alkotói nem egy forrásból merítenek, hanem szuverén íróegyéniségek, az európai, amerikai és ázsiai irodalmak tárházából éppúgy kölcsönöznek eszközöket, mint a kínai irodalmi hagyományból, de stílusuk, látásmódjuk egymástól is jelentősen eltér, éppen ezért a kínai irodalom új hulláma igen sokszínű és sokrétű jelenség, melynek a fantasztikum csak egyik vonulata.

A fantasztikum, miként a téboly is, olykor menekülés: egérút, melyen át megszökik a felfoghatatlan, végiggondolhatatlan elől a szenvedő. De nemcsak menekülés: a hihetetlen síkokon, fantasztikus terekben megélheti mindazt, ami különben reménytelen; különös történések oldani segítik, amivel nem lehet szembenézni; vagy a különböző síkok egymásba forgatása olyan összetetten hívja elő a valóság képét, ahogyan másként nem jelenhetne meg; a szokatlan vagy hihetetlen képe olyan belső húrokat pendít meg, melyek némák maradtak minden más érintésre.

A fantasztikus irodalom sem Kínában, sem másutt nem azért fantasztikus, mert különös lények jelennek meg az elbeszélésben, hanem mert az író az elbeszélte események és az elképzelt olvasó (befogadó) képzeletvilága között különös viszonyt feltételez vagy hoz létre: a befogadó saját normái szerint működő világot képzel, arra számít, hogy a szereplők hétköznapi lények, de lassanként kiderül, hogy a tér átváltozott, és a szereplők nem a megszokott szabályok szerint cselekszenek, ezért most már saját fantáziája segítségével kell kitágítania a cselekmény terét, értelmeznie a szokatlan történéseket. Ő maga átléphet az elbeszélés fantasztikus világába, vagy hitetlenkedve elutasíthatja azt. Ez magában a befogadóban is különös reflexiókat kelt: mintha prizmán át látná maga körül a világot, megsokszorozódnak a terek, a szereplők is két-három-négy féle alakban tűnnek fel, olykor felismerhetetlenné válnak vagy eltűnnek, olykor különféle sikképmásaik egymásra vetülve belső lényegüket világítja meg. A valódi világ a maga hétköznapi alakjával és történéseivel e prizma káprázata miatt átváltozhat: egyszer csak észreveszi, hogy ismerősei, szomszédai rettenetes vagy csodálatos alakok, hogy ő maga talán démoni ha-

tás alá került vagy a szerencsés fordulatokat életében jóságos virágtündérek idézték elő. A fantasztikus elbeszélés, mint a kínai démonűző mágusok tükre, megmutatja kinek-kinek a valódi természetét. Ilyenképpen az olvasó a fantasztikus mese valódi lényegét is felfogja. A kétféle sík egymásra vetül; vagy olykor többféle sík is: különböző idősíkok, az álom és az ébrenlét, a köznapi látásmódé és a (buddhista értelemben) megvilágosodotté, a tudatalattié és az alvilágé...

A mai kínai elbeszélésben különleges lények – sem ártó démonok, sem természetfeletti erejükkel mindent megoldani képes jó szellemek – nemigen jelennek meg. De különös dolgok történnek. És a különös történések mögött ott lapulnak azok a hiedelmek, amelyek a régi, klasszikus elbeszélésekben megelevenedtek: amit a jós jósol, az így vagy úgy, de mindenképp bekövetkezik (érthetetlen és fölfoghatatlan módon, hiszen a sofőr nem gázolta el a szürkekabátos nőt, csak a kabátját, és a nő mégis meghal egy nappal később; pedig a jós maga sem titokzatos figura már, nem csodás képességek birtokosa, hanem szálnalmas és züllött öregember, mint Yu Hua elbeszélésében); aki különös mód eltűnt, annak a kísértete jár a földön, és maga helyett más küldene a túlvilágra, hogy ő meg újjászülethessen (de már nem „valódi”, emberalakba bújt, szörnyé változni képes lények járnak közöttünk, hanem neurotikus szorongások vagy paranoiás üldözés-képzetek keltette kísértetek, mint Can Xue novelláiban). A magános, magába zárkozó ifjú vágyakozása leányalakban kel életre, de már nem a karrierje útjából minden akadályt elhárító, önfeláldozó tündérként, nem is testét-lelkét megrontó démonalakként (mint Pu Songling sok klasszikus novellájában), hanem kórházból szökött beteg kísértetként. (Su Tong: *Cseresznye*). Furcsa fantáziáink, előérzeteink tulajdonképpen már megélt (előző életünkben, életünk előző szakaszában vagy álmainkban megélt) tapasztalatok, történések folytatásai vagy következményei. Sírból előbújt kísértetek a klasszikus elbeszélésekben is gyakran szerepelnek: furcsák ugyan, de nem rémisztőek, sokszor nincsenek is kárára az embereknek, hanem segítik őket. De az ilyen történetek modern változataiban (Yu Huánál például) a horror kísért: sírból nem kecses nőalak suhan elő, hanem kísértet-asszony kísértetgyermeket szül vértelenül és hangtalanul, s mind a kettőjüknek olyan tapintású a bőre, mint a pikkelyeitől megfosztott halé. Komor és sötét képek sora, és az elbeszélések szereplői, éppen mert hiszik e babonás világ létét, saját életükben tehetetlenek; a kísértetvilág maga a hétköznapi lét: tragédiái váratlanok és érthetetlenek.

A klasszikus elbeszélésekben bármilyen különös, olykor borzongató események vagy körülmények bukkanak is elő, minden váltás, átváltozás természetes módon következik be, mintegy bizonyosságául annak, hogy Zhuang-zi (Csuang-ce) filozofikus példázatai – közöttük is leghíresebb, a pillangóról és az álomról szóló – olyan látásmódot írnak le, amely Kínában magától értetődő, hiszen hasonlóképpen átjárhatóan látják az álom és ébrenlét világát azok is, akik a nép között elterjedt hiedelmekből szövik elbeszéléseiket.

A régi Kínában a négy égtáj mestereinek (*fang shi*) nevezték az olyan írástudókat, akik valamely okból kívül maradtak a politikai hatalom szféráin, mivel pedig igen érzékeny és igen művelt személyek voltak, olykor régi, előkelő családból származtak, a közhiedelem szerint – melyet ők maguk is tápláltak írásaikkal és különös eseményekről szóló fel-

12

jegyzéseikkel – közlekedni és értekezni tudtak a kísértetek, szellemek és halhatatlanok világával, gyógyítani és jósolni tudtak, és képesnek tartották őket arra, hogy különféle növényekből készült főzetek, különleges ásványok és légzőgyakorlatok segítségével elérjék és mások számára is biztosíthassák a halhatatlanságot. Ők voltak az első fantasztikus elbeszélések szerzői. Tulajdonképpen nem fikciót írtak, hanem – szándékuk és meggyőződésük szerint – a megtörténtekeket jegyezték le, hitték, hogy amit láttak, amit tudnak, amit képzeletük életre keltett, az éppúgy valóságos, mint a történeti feljegyzések. Az ilyen históriákat Kínában éppen ezért „vad történelem”-nek (ye shi) is nevezték. Az alábbi történet a különös lényekről szóló történetekből a IV. század tájékán összeállított egyik legkorábbi és leghíresebb gyűjteményből való, melyet Gan Baónak (Kan Pao), a Keleti Jin-dinasztia (uralkodott: 317–420) hivatalos történetírójának tulajdonítanak, aki maga a feljegyzések szerint hitt a kísértetekben, és azért állította össze a gyűjteményt, hogy bebizonyítsa: e furcsa históriák valóban megtörténtek.

A Qin-ház uralkodása alatt Délen FEJEHULLAJTÓ nép élt, ott repülni tudott az emberek feje. Körükben emberáldozat dívott, a szertartást FÉREGHULLAJTÓ-nak nevezték, a népet is ezért nevezték ekként. Később, a Wu-ház uralmának idején Zhu Huan generális szerzett egy rabnőt, akinek minden este, mikor aludni tért, elrepült a feje: vagy a kutyalyukon, vagy a kürtön át járt ki-be, a füle volt a szárnya. Pirkadatok után visszatért, mindez számtalan sokszor megtörtént vele. A kívülről csodálkoztak, éjjel meglesték, látták, hogy csak a test fekszik ott, nincsen feje, a test pedig hűvös tapintású, de azért lélegzik. A takaró alá rejtették a testet, amikor hajnalban a fej visszatért, a takaró útját állta, nem tudott a helyére menni. Két-háromszor a földre koppant, bánatosan vinnogott, a testben pedig igen háborgott az életerő, úgy tűnt, mindjárt meghal. Akkor felemelték a takarót, a fej ismét felemelkedett, egyesült a nyakkal, szempillantás alatt megnyugodott. A generális megrettent, nem merte tartóztatni a lányt, inkább elengedte. Utána járt a dolognak, akkor tudta meg, hogy veleszületett természete volt ez a leánynak. Később a Délre hadjáratot vezető tábornokok többször is hoztak magukkal ilyen lényeket. Akadt, aki bronzüst alá tette a fejetlen testet, a fej nem tudott bejutni, hamarosan meghalt.⁵

Nemcsak a történetek lejegyzői maguk hitték így, hanem azok is, akik olvasták vagy hallgatták e históriákat. Kínában a különös történések világa és a valóság között mindig volt átjárás: a néphit istenségeinek javarésze történelmi személy volt egykoron, halála után avatták természet feletti lénné; a démonok emberalakban bolyonganak a földi világ-

⁵ Suo Shen Ji (Szellemekről való feljegyzések), 12. fejezet, Shangwu Yinshuguan, Shanghai, 1958. 92. o.

ban, és olykor csodás módon segítenek az embereknek, olykor életükre törnek vagy szerencsétlenséget hoznak rájuk, de mégsem nyilvánvaló, hogy mindaz a jó vagy rossz, ami megtörtént, közreműködésük nélkül nem következett volna be; a túlvilág pedig csak idődimenzióiban, kitágult lehetőségeiben különbözik a földi világtól: ugyanolyan a hierarchia, egymás alá- s fölrendelt hivatalok működnek, az égi és pokolbeli hivatalnokok és hivatalszolgák pedig megvesztegethetők. Aki az égben vét a szabályok ellen, azt a taoista és buddhista ihletésű történetekben az istenek a földre küldik: szülessen meg emberként, kapja meg, amire vágyott, ábránduljon ki, álljon szerzetesnek vagy remetének, úgy juthat vissza a halhatatlanok világába.

A régi kínaiak szemében tehát a különös históriák *valóságosságába* vetett hitet éppen az táplálta, hogy csodákkal és rettenettel teli világot láttak maguk körül, melynek felfogására az öt érzékszerv nyújtotta tapasztalatok nem elegendők, és a fantázia, az álom, a lebegés, a tompaság és a lelkehagyott test, test nélkül bolyongó lélek állapotai- ban találtak magyarázatot rájuk. A jó irodalmi művekben a furcsa históriák és a különös lények – szellemek, rókák, démonok, kísértetek – pszichológiai értelemben mindig tökéletesen vannak megrajzolva, vagyis a valóságos szereplőknek saját lélektani gubanc- caik jelennek meg természetfeletti lények és különös események gyanánt. Az egyik leg- régibb fantasztikus történet szerint az italozni járó atya hazafelé tántorogva fiával találkozik, aki őt ugyancsak helybenhagyja, de később kiderül, hogy nem a fia, hanem démonok ütlegeték, ezért azután kardját is magával viszi legközelebb, és mikor a dé- mon a fia képében újra elé kerül, lekasabolja – csakhogy most valóban a fia az áldozat. A deák, akinek elrabolták a szerelmét, másképp nem juthat el hozzá, csak ha a csodákat művelni képes taoista a ruhaujjában beviszi a palotába, de ez a ruhaujj maga is olyan, mint valami palota, mint maga a széles nagyvilág: szerelmi pásztoróra eshet meg oda- benn, és a gyermek is megszülethet – emberi elme számára felfogható és fel nem fog- ható világ határa a születés, tehát a vér *valóságosan* beszennyezi a köpeny ujját, majd ez a véres ruhadarab, sőt annak egy-egy darabkája is, még újabb csodatételek eszköze lehet. (Pu Songling: *Gong, a halhatatlan*). A különös ruhadarab különös szerepe Yu Hua elbeszélésében is megjelenik, csakhogy itt baljós szerepe van: a szürkekabátos nő szür- ke kabátja, mely viselőjének halála után a sofőr végzetét jelzi ismét: a különös esküvőn kiömlő bort törlik föl egy ruhadarabbal, amelyen a sofőr ott látja a gázolás nyomát.

A kínai képzelet számára tehát a valódi világ és a természetfeletti, az ezoterikus tör- ténések világa átjárható. A *másvilág* egy másik tér, ahol olykor olyasmi is lehetséges, ami a hétköznapi világban nem (jó szellemek és gonosz démonok egyaránt tevékenyked- nek!), de mégis ugyanolyan ez a *másvilág*, mint a hétköznapi: a szép nők, akikről kide- rül, hogy rókaszellemek, vagy éppen az ember életerejét elszívó kísértetek, éppen olya- nok, mint a világban járó közönséges lények, csak bátrabbak (éjjel egyedül járnak, rendszerint így találkozik a hős velük), szabadabbak, megközelíthetőbbek. Akivel elha- gyott helyen, sötétben, hegytetőn egy magános templomban, erdőben történik valami különös, az mintha más világban járt volna, mintha álmodta volna mindazt, de ez a tör- ténés, ez az álom mégis kitörölhetetlen nyomokat hagyott benne.

A hagiográfiai irodalom csodás epizódjait részben nyilvánvalóan erkölcsjobbitó, térítő szándékkal jegyezték fel, de a csodák, melyeket a szent életű buddhista szerzetesek megéltek vagy előidézték, minden bizonnyal a meditációban megélt különös tudatállapotok nyomát őrzik. A látomások, különféle víziók vagy mint valóban megélt események, vagy mint álombeli jelek tűnnek fel, hiperbolikus kifejezésformák között, szimbolikus jelentésüket az elbeszélő azután feloldja.

A kínai huayan-buddhizmus negyedik pátriákájának egyik életrajza szerint: „...*(Cs'eng-kuan) álmában egy arany emberrel találkozott. ... Ez az arany alak oly magasra tornyosult, mint a hegy, arca, mint a telihold, magasan állt a levegőben. Álmában ezután két kezébe fogva megette az arcát, majd felébredt. ... Csapzottan ébredt és nagyon örült, mert a fény lenyelése annak előjele volt, hogy fényt fog árasztani mindenfelé.*”⁶

A tiantai buddhizmus egyik korai hirdetőjéről, a Lótusz Szútra kommentátoráról, Kui Jiról (Kuj Csi) jegyzeték fel a következőket:

„...Amikor pedig a Xihe-béli régi buddhista kolostorban lakott, azt álmodta, hogy egy szikla oldalában lebeg, és számtalan sok ember jajgatását hallja. A homályban nem tudta kivenni szavukat. Feljutott a csúcsra, ahol minden azúr színben látszott, s ahonnét beláthatta minden országok földjeit. Az egyik városból hangot hallott, 'Állj! Állj! – kiáltott utána két égi gyermek. – Látod-e a bűnösök seregét a hegy lábánál?' 'Hallom a hangot – válaszolta –, de alakjukat nem látom.' – Akkor a gyermek egy kardot hajított neki, és felszólította, hogy metssze föl a hasát, hogy lássa is az alatt jajgatókat. Kui Ji megtette, felmetsette a saját hasát. Akkor sugarakat látott két nyalábban, melyek mindent fénybe borítottak a hegy alatt. Láttá a sokaságot szenvedni. Akkor a gyermek bement a városba, papírt és ecsetet dobott oda neki, ő átvette és távozott. Hajnalban nagyon csodálkozott mindazon, amit látott.

Más alkalommal a Xin Ye Si (Hit az Éjszakában Kolostor) felől világot látott, mely sokáig nem hunyt ki, odament, megnézte, és Maitreya előző születéseinek Könyvét találta ott. Visszaemlékezett korábbi álmaira, úgy gondolta, hogy ezek jelek, melyek arra készítetik, hogy kommentárokat és magyarázatokat írjon a szent könyvekhez. Talált egy csodálatos ecsetet, majd szózatot hallott, amely arra szólította, hogy Taiyuanba menjen a tan magyarázatára. Elindult, csodálatos módon, három kocsi kíséretében, a kocsikon minden volt, amire csak szüksége lehetett, még kurtizánok is követték. Útközben öregember képében Wenshu (Manjusri) bódhiszattva megállította, és megfeddte. Akkor a három kocsi nélkül ment tovább.”⁷

⁶ Hamar Imre: *Kínai buddhizmus a középkorban. Cs'eng-kuan élete és filozófiája.* Orientalisztikai munkaközöség – Balassi Kiadó, Budapest, 1998. 65. o.

⁷ Can Ning: *Song gaoseng zhuan.* (Kiváló szerzetesek Szung-kori életrajza), Taisho Shinshu Daizokyo (a kínai nyelvű buddhista kánon japáni kiadása), (1962) 50. No.2061. 725–726. o.

A mai elbeszélésekben megjelenített álmoknak, álomszerű látomásoknak természetesen csak áttételesen lehet köze ezekhez a buddhista iratokhoz. De magának az álomnak az ábrázolása a mai írók műveinek is egyik központi eleme.

A modern elbeszélésekben bizonytalanságok, kegyetlenségek, álmok, meg is történt és mégsem valóságos események, megmagyarázhatatlan átváltozások teszik felfoghatatlanná a hős számára a környező világot, nyelvi „gubancok” fejezik ki mindezt, vagyis érthetetlen, vagy talán inkább nem hétköznapi módon értelmezhető mondatok, sokféleképp érthető szavak, metonímiák, tárgyak eltűnése és újra felbukkanása, állathangok emberi szájból: a modern valóságos lét olyan történései, melyeket a modern *fangshi*, a négy égtáj mestere lát a „tények” mögött és varázsol elő a közönségek tárgyak, emberek mögül: ahogyan az érzékeny agyának ernyőjén megjelenik a hétköznapi dolgok reflexiójaként.

Nyelvi eszközökkel megjelenített áthallások: a szójáték olyan formái, amelyek megsokszorozzák a mondatok jelentését. *„Valaki a kútnál mesterkedik (dao gui, szó szerint: kísértetet forgat). Hallom, hogy eregeti lefelé a kötelét, az meg rettenetes csörömpöléssel verődik a kút falának. Virradatkor a földre dobja a vödört, és elszalad.”* (Can Xue)

Azután cseppet sem játékos szójátékok: régi mozgalmi lózungok homonimái, közvetlen, „ártatlan” jelentésük mögött rémségek rémlenek fel, mondjuk Danilo Kiš történeteire hasonlítok, s csak sejteni engedik, hogy a szereplők *amiatt* szoronganak. Farkasüvöltést hallani emberi torokból (Can Xue), varangy ül az utcán tovahaladó ember arcán (Wang Xiaobo).

Elsuhan egy kép, beszéd-töredék zörren – valakinek az agyában összevillan két szó, előrevetítve a majdan bekövetkező szerencsétlenséget: *„Egy bőrdzsekis férfi időről időre megjelent álmában, és vicsorogva közeledett felé.”* (Yu Hua)

Olykor a titokzatos, a váratlan vagy fantasztikus csak a várakozásokban lebeg: ki kellene derülnie valami titoknak, de helyette prózai, valódi tényekre derül fény, szétszaggatva a csodavárás fátylát.: *„...álmában Guan Yin hamuszürke volt, egyáltalán nem csillogott az aranytól, s ez nagyon elkedvetlenítette. Guan Yin mosolyra húzódo szája nem mozdult, mégis tisztán lehetett hallani, amint egy zengő hang száll felé: az utca emberét kérdezd meg arról, hogy születik-e gyermek, vagy sem!”* (Yu Hua)

Végül a szándékoltan kopogós, monoton stílus fordítja át fantasztikumká a szociográfiaszerű, aprólékosan „hiteles” történetet: Chen Cun hősének, Zhang Sannak a világában minden nagyon is valóságos és kézzelfogható, pontos és ritmikus, de fantázia nélkül való. Mégis attól kezdve, hogy a még suhanc Zhang San reggel első munkanapjára indul, addig, amíg nyugdíjasként volt munkatársai magára hagyják, csak egy nap telik el: az idő, mint a régi mesékben (ahol a halhatatlanok világában csak három nap telt el, a földön azalatt harminc esztendő), összezsugorodik és kitágul, és ez a dokumentum-fényképsorozatnak beillő történet épp ezáltal mégis fantasztikusba fordul. A történet nyelvi szerkezete által, a mondatok ritmusa által olyasféleképp szerkesztett művel van dolgunk, mint Steve Reich zenei kompozíciói: emberi hang és zene, gyorsítva majd lassulón, ugyanaz a motívum, egyetlen hang változik, alig észrevehető a változás, mégis így jut el lépésről lépésre a végkifejletig.